

รายงานสรุปการสัมมนาออนไลน์
เรื่อง

วิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง (Citizen Science)
กับการเฝ้าระวังด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

วันเสาร์ที่ 29 มกราคม 2565

เวลา 10.30 - 12.30 น.

ถ่ายทอดสดทางเพจเฟซบุ๊ก

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เพจนักข่าวพลเมือง สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

และเพจสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

ร่วมจัดโดย

มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.)

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำนักเครือข่ายและการมีส่วนร่วมสาธารณะ

องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (ไทยพีบีเอส)

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี

ศูนย์วิจัยวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คณะวิศวกรรมศาสตร์ ม.มธศวร

งานสัมมนานี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

เรื่อง การพัฒนาระบบเฝ้าระวังผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน

สนับสนุนโดย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

กำหนดการ
สัมมนาออนไลน์

เสาร์ 29
มกราคม
2565

10.30 - 12.30 น.

วิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง (Citizen Science) กับการเฝ้าระวังด้าน สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

วิทยากร

บว.วิรุฬ ลิ้มสวาท

ผู้อำนวยการสำนักวิจัยสังคม สุขภาพ
กระทรวงสาธารณสุข

เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง

ผู้อำนวยการมูลนิธิบูรณะนิเวศ

ภารินี หงษ์สุวรรณ

นักศึกษาระดับปริญญาเอก
หลักสูตรปริญญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาสังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล

พิภพ พาณิชภักดิ์

สื่อมวลชนวิชาชีพอิสระ

ดำเนินรายการโดย วิภาพร วัฒนวิทย์

ผู้ดำเนินรายการคุณเล่า เรขายาย สดามีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

ถ่ายทอดสดผ่านทาง

เวทสตาร์วิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

<https://www.facebook.com/chula.cusri>

เพอริคข่าวพลเมือง

<https://www.facebook.com/citizenthaipbs>

สัมมนานี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่อง การพัฒนาระบบเฝ้าระวังผลกระทบต่อสุขภาพโดยชุมชนฯ
ซึ่งได้ทุนสนับสนุนจาก สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

องค์กรร่วมจัด

Citizen Science วิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง คืออะไร

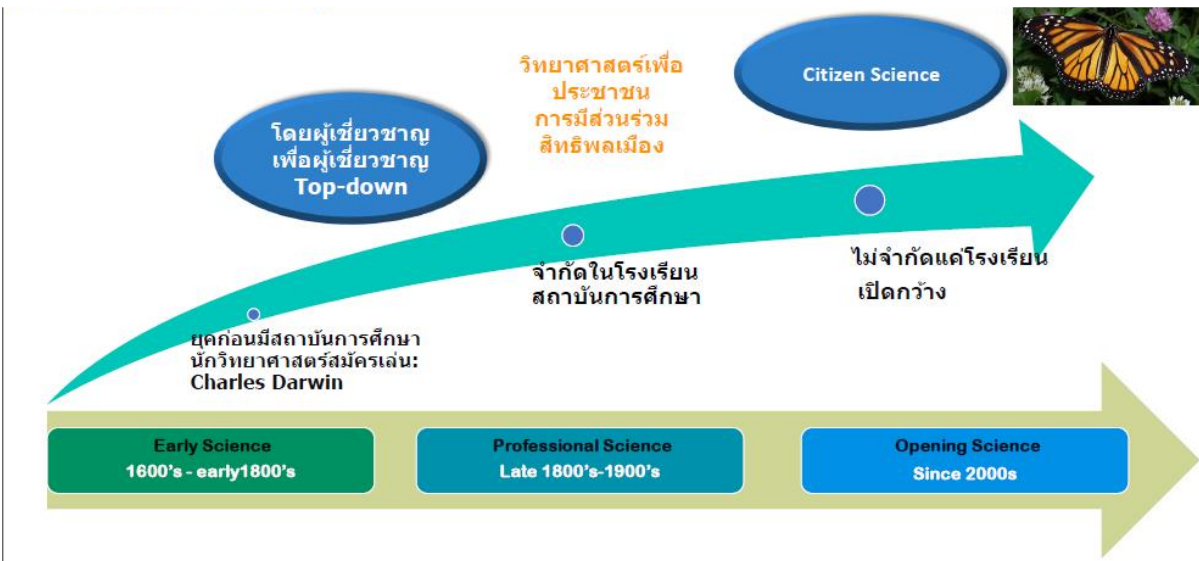
ภารินี หงษ์สุวรรณ

ประวัติความเป็นมา

ที่มาของคำว่า “วิทยาศาสตร์” กับ “วิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง” สามารถแบ่งเป็น 3 ยุค ดังนี้
ยุคแรกของวิทยาศาสตร์ ในยุคแรกที่ยังไม่รู้จักคำว่าวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์นั้นจะเป็นการศึกษาปรากฏการณ์ธรรมชาติรอบตัวเราโดยคนที่มีความสนใจหรือนักวิทยาศาสตร์มือสมัครเล่น ดังกรณีที่ ชาร์ล ดาร์วิน (Charles Robert Darwin) ได้ทำการสำรวจต้นกำเนิดของสิ่งมีชีวิตและความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต ซึ่ง ชาร์ล ดาร์วิน จริงๆ แล้วไม่ใช่ นักวิทยาศาสตร์แต่เป็นนักสำรวจล่องเรือไป เพื่อศึกษาธรรมชาติและสิ่งมีชีวิต เขาไปป่าเมซอน ไปหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิกเพื่อที่จะดูสำรวจธรรมชาติสำรวจสิ่งมีชีวิตแล้วก็เผยแพร่เรื่องราวเหล่านี้ให้โลกได้รับทราบ

ยุคที่ 2 วิทยาศาสตร์เริ่มจำกัดในโรงเรียนมากขึ้น เริ่มมีการศึกษาวิทยาศาสตร์ การศึกษาวิชาฟิสิกส์เคมีชีววิทยาที่ได้เรียนกัน ในยุคที่ 2 นี้เริ่มมีนักประดิษฐ์และนักคิดค้นต่าง ๆ มากมาย เป็นยุคที่เริ่มมีการคิดค้นยารักษาโรค มีการคิดค้นประดิษฐ์อุปกรณ์ต่าง ๆ ยุคนี้จะเริ่มเป็นวิทยาศาสตร์ที่ตอบสนองความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เช่น ช่วงของยุคนี้ที่เริ่มมีปัญหาก็คือช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีการใช้วิทยาศาสตร์คิดค้นอาวุธนิวเคลียร์ที่ไปถึงระเบิดที่ญี่ปุ่น หลังจากนั้นก่อให้เกิดผลกระทบทางสุขภาพของมนุษย์ จากจุดนี้เลยทำให้มีคนกลุ่มหนึ่งเริ่มคิดว่าวิทยาศาสตร์จะมาทำโดยที่ไม่คำนึงสังคมหรือไม่คำนึงถึงประชาชนไม่ได้ จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมาในยุคที่ 3

ยุคที่ 3 เป็นยุคที่วิทยาศาสตร์เริ่มเปิดกว้างมากยิ่งขึ้น วิทยาศาสตร์ในยุคนี้คำนึงถึงสังคมมากขึ้น เนื่องจากในท้ายของยุคที่ 2 ของยุคเฟื่องฟูในเรื่องของสิทธิพลเมือง สิทธิชุมชน สิทธิทางสิ่งแวดล้อมและสิทธิทางสุขภาพ เรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้ยุคที่ 3 เกิดคำที่เรียกว่า “วิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง” หรือว่า “Citizen Science” ขึ้นมา ซึ่งเป็นเรื่องของวิทยาศาสตร์ที่ทุกคนจะสามารถเรียนรู้ได้ง่าย ๆ

วิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง และ วิทยาศาสตร์

วิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองคืออะไร?

จากรูปการ์ตูน จะเห็นว่าวิทยาศาสตร์ที่อยู่ในเรือเขาพายเรือมาคนเดียวมีไม้พายอันเดียวแต่ประชาชนที่อยู่บนฝั่งเขามีไม้พายอยู่หลายอันซึ่งตรงนี้เขาพร้อมที่จะช่วยนักวิทยาศาสตร์เพื่อให้พายเรือขึ้นไปถึงฝั่งได้เพราะฉะนั้น “วิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง หมายถึง การที่วิทยาศาสตร์กับประชาชนมีส่วนร่วมกันในการดำเนินการแก้ไขปัญหา โดยลักษณะของการมีส่วนร่วมนั้นต้องเป็นเหตุเป็นผลในเชิงวิทยาศาสตร์”

คำว่าเหตุเป็นผลในเชิงวิทยาศาสตร์ง่าย ๆ จากการ์ตูนด้านล่างจะเห็นผู้ชายสะพายเป้สีแดงเขามีจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เริ่มจากการกระบวนกรแรกคือสังเกตเห็นว่าในพื้นที่ของเขามีการตัดไม้ทำลายป่าเป็นจำนวนมาก แต่ไม่รู้ว่ามีไม้ตัดไม้ทำลายป่าอยู่ตรงไหนบ้าง เขาเริ่มเอาโทรศัพท์มือถือบันทึกข้อมูลว่ามีจุดไหนที่ต้นไม้หายไปบ้าง พอเขาตั้งคำถามตรงนี้แล้วก็ส่งข้อมูลไปให้นักวิทยาศาสตร์ที่นั่งอยู่หน้าคอมพิวเตอร์ช่วยวิเคราะห์ช่วยวาดแผนที่ว่าไม้ตัดไม้ตรงไหนหายไป จากนั้นนักวิทยาศาสตร์กับประชาชนก็จะร่วมกันวางแผนแก้ไขปัญหาแล้วก็มีดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยการปลูกต้นไม้ พอปลูกต้นไม้เสร็จเขาก็มาสรุปผลการศึกษาร่วมกันว่าจากที่เขาปลูกต้นไม้ทำให้เกิดประโยชน์อะไรบ้าง ยกตัวอย่างเช่น ทำให้เกิดพื้นที่สีเขียว ลดภาวะโลกร้อน

อันนี้คือตัวอย่างของวิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง ซึ่งคือการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา การสร้างองค์ความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนโดยใช้กระบวนการเป็นเหตุเป็นผล ในส่วนนี้อยากให้สามารถทำความเข้าใจง่าย ๆ ได้เพื่อที่จะได้ดำเนินการร่วมกันอย่างที่ไม่ต้องยึดติดกับความคิดที่ว่าวิทยาศาสตร์ยากและจับต้องไม่ได้

ประเภทของวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองแบ่งตามลักษณะกิจกรรมการมีส่วนร่วม

สำหรับลักษณะของวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองจริง ๆ แล้วก็มีการแบ่งประเภทอยู่หลายแบบขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ในการแบ่ง วิธีการแบ่ง

วิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองแบ่งตามกิจกรรมการมีส่วนร่วม ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 3 ประเภท

ประเภทที่ 1 วิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองประเภทสนับสนุน ประเภทนี้ประชาชนมีหน้าที่สนับสนุนแค่เป็นคนคุยข้อมูล เป็นคนกรอกข้อมูล เป็นคนใส่ข้อมูลลงในแอปพลิเคชันต่าง ๆ ก็คือทำหน้าที่ให้ข้อมูลเท่านั้น

ประเภทที่ 2 วิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองประเภทประสานความร่วมมือ ประเภทนี้ประชาชนจะเริ่มมีส่วนร่วมมากกว่าการกรอกข้อมูล ประชาชนอาจจะมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาที่มีส่วนร่วมในการออกแบบวิธีแก้ไขปัญหา

ประเภทที่ 3 วิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองประเภทร่วมคิดร่วมทำ ประเภทนี้คือประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดปัญหาไปจนถึงขั้นตอนสรุปผลและเผยแพร่ข้อมูล

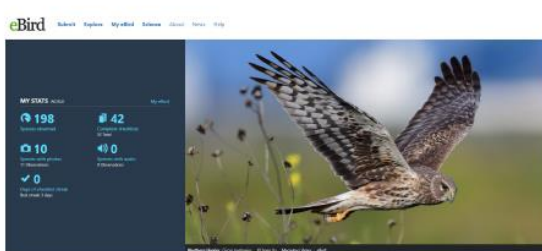
วิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองแบ่งตามลักษณะกิจกรรมการมีส่วนร่วม

วิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองแบ่งตามลักษณะประเด็นที่ให้ความสำคัญหรือจุดเน้นของการดำเนินงาน

ประเภทที่ 1 เป็นโครงการวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองประเภทที่ใช้เวลาในการศึกษาระยะยาว (Long running Citizen science) ซึ่งส่วนใหญ่โครงการเหล่านี้จะเป็นโครงการประเภทการอนุรักษ์ โครงการในเรื่องของความหลากหลายทางชีวภาพ ยกตัวอย่างเช่น โครงการอีเบิร์ด (e-Bird) ถือเป็นโครงการวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองที่เรียกว่าเป็นตัวแม่ของโครงการวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองเลย เพราะเป็นโครงการวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองโครงการแรกที่เกิดขึ้นที่มีการตีพิมพ์ในโลก โครงการนี้เกิดขึ้นในฝั่งของประเทศแถบยุโรปก่อน แล้วค่อยขยายมาในทวีปอื่น ๆ ในประเทศอื่น ๆ เพื่อให้คนที่มีความสนใจในการศึกษาเรื่องของคนได้มีการถ่ายภาพนกเข้ามาในแอปพลิเคชัน e-Bird แล้วมาร่วมกันแชร์ร่วมกันแลกเปลี่ยนจนเกิดการนำเอาข้อมูลเกี่ยวกับนกกว่ามีนกสายพันธุ์ต่าง ๆ

อยู่ที่ไหนบ้างเอาข้อมูลตรงนี้มาใช้เป็นประโยชน์ในการสร้างความเปลี่ยนแปลงในเรื่องของนโยบายเพื่อการแก้ไขปัญหาเพื่อการอนุรักษ์ในเรื่องของนก

นอกจากนี้ยังมีในเรื่องของการวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองในการอนุรักษ์อีกหลายโครงการที่เกิดขึ้นในต่างประเทศแล้วมาทำต่อในประเทศไทย เช่น การอนุรักษ์เต่าทะเล เรื่องของการสำรวจปลาฉลาม หรือโครงการวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองที่สร้างความตระหนักตั้งแต่เป็นเยาวชน เช่น ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ อย่างมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีการเข้าไปสร้างโครงการวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองให้เข้ากับเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ ซึ่งโครงการระยะยาวเหล่านี้มันก็จะ เป็นโครงการที่เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตที่ต้องศึกษาตั้งแต่เกิดจนตาย

Long running Citizen science

- Conservation
- Ecology
- Biodiversity

ประเภท Long running Citizen science

ประเภทที่ 2 เป็นโครงการวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองประเภทโครงการที่จะเน้นในเรื่องของการใช้อุปกรณ์ใช้ sensor เน้นการใช้เทคโนโลยีในการตรวจวัดตรวจจับหาค่าความเข้มข้นของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

ประเภทที่ 3 เป็นโครงการวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองที่เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เน้นให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาในการรวบรวมข้อมูล เช่น การใช้โทรศัพท์มือถือที่มีแอปพลิเคชันในการตรวจจับความดังของเสียงในชุมชนรอบสนามบินเพื่อจะดูว่าเสียงมีปริมาณที่ก่อให้เกิดผลกระทบก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญของคนที่อยู่รอบสนามบินหรือไม่ หรือแม้แต่โครงการวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองที่ตอบสนองต่อการจัดการในเรื่องของการแก้ไขปัญหาภัยพิบัติธรรมชาติที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นปัญหาในเรื่องของอุบัติเหตุที่เกิดจากสารเคมีระเบิด สารเคมีรั่วไหล ซึ่งสามารถใช้วิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองในการแก้ไขได้

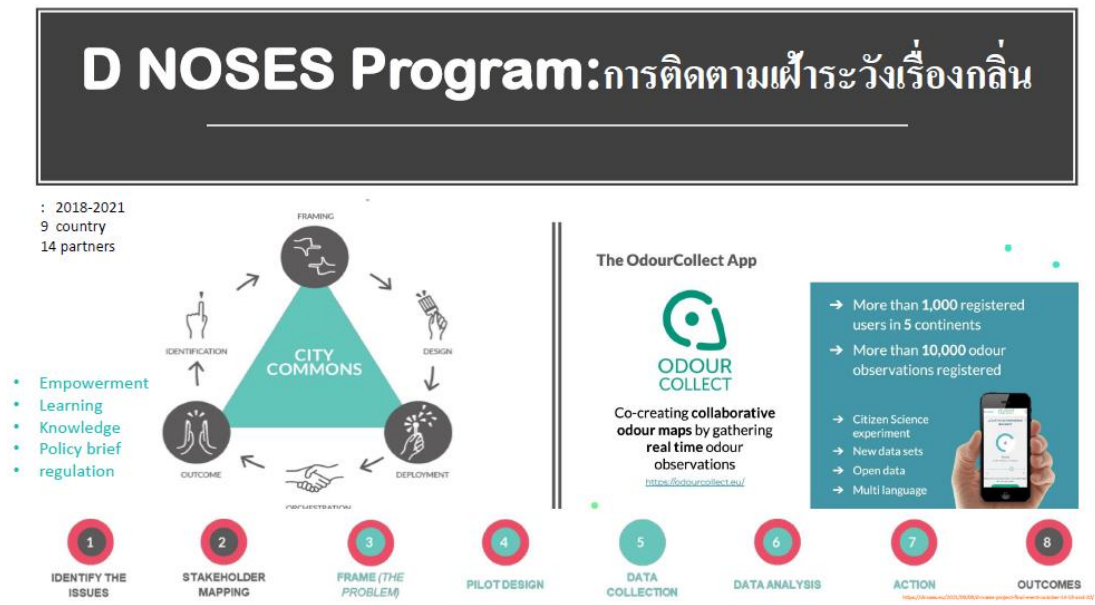

Source: <https://ourworld.unu.edu/en/well-designed-citizen-science-projects-can-help-monitor-sdg-6>

ประเภท Community Science

ตัวอย่างโครงการวิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง

ตัวอย่างโครงการวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองโครงการหนึ่งที่น่าสนใจ โครงการนี้ทำในประเทศแถบยุโรป ทำร่วมกัน 9 ประเทศ มีการสร้างเครือข่ายพลเมืองในการติดตามฝ้าระวังเรื่องกลิ่น โดยใช้ D NOSES Program เป็นโปรแกรมติดตามฝ้าระวังเรื่องกลิ่น เนื่องจากมีปัญหาว่าปัจจุบันนี้ยังไม่มีกฎหมายที่จะจัดการเกี่ยวกับเรื่องกลิ่น ซึ่งกลิ่นมีต้นกำเนิดมาจากหลายแหล่งไม่ว่าจะเป็น การใช้ยานพาหนะ กลิ่นจากโรงงานอุตสาหกรรมที่เกิดจากการเผาไหม้ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน

D NOSES Program : โปรแกรมติดตามเฝ้าระวังเรื่องกลิ่น

วิธีการทำงานเริ่มจาก

- 1) กำหนดปัญหาร่วมกัน (Identify the issue) นักวิทยาศาสตร์และประชาชนมาร่วมกันกำหนดปัญหา
- 2) การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder mapping) วิเคราะห์หว่าใครที่มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาบ้าง
- 3) กำหนดกรอบการศึกษา (Frame the problem)
- 4) กำหนดเรื่องของแนวทางในเรื่องของการออกแบบการศึกษา (Pilot design)
- 5) การรวบรวมข้อมูล (Data collection) ซึ่งการรวบรวมข้อมูลตรงนี้นักวิทยาศาสตร์ก็จะมีส่วนช่วยในการออกแบบแอปพลิเคชันเพื่อเอามาป้อนเข้าในโทรศัพท์มือถือช่วยในการเก็บข้อมูล โดยข้อมูลที่ให้ประชาชนเก็บ ได้แก่ ข้อมูลในเรื่องของความเข้มข้นของกลิ่นที่ประชาชนได้รับ ข้อมูลในเรื่องของระยะเวลาที่ประชาชนได้รับกลิ่น ข้อมูลในเรื่องของผลกระทบของสุขภาพประชาชนที่ได้รับ เช่น มีอาการแสบจมูกหรือว่ามีอาการทางสุขภาพอื่นๆ แล้วก็กระทบต่อสุขภาพชีวิตความเดือดร้อนรำคาญที่เกิดขึ้นหรือว่าคุณภาพชีวิตที่ลดลง
- 6) การวิเคราะห์ข้อมูล (Data analysis) หลังจากเก็บข้อมูลเสร็จก็มาวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน แล้วมากำหนดวิธีการแก้ไขปัญหา
- 7) การนำไปสู่การปฏิบัติ (Action) จากการกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหานั้นนำไปสู่การนำเสนอข้อมูลที่เกิดการเชื่อมโยงว่าเวลาที่มักกลิ่นที่มีความเข้มข้นเท่านี้และมาเชื่อมโยงว่าในแผนที่ใน GPS อยู่ในพื้นที่นี้และผลกระทบกับสุขภาพของประชาชนเป็นอย่างไร มีการรวบรวมข้อมูลจุดพื้นที่ที่มีความเข้มข้นของกลิ่นมากหรือมีผลกระทบต่อสุขภาพมาก ก็จะเริ่มมาเข้าสู่การปฏิบัติ (take action) โดยที่ไม่ต้องรอให้ค่าสารเคมีเกินมาตรฐาน คือคนส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกว่าจะต้องรอให้ค่าความเข้มข้นเกินมาตรฐานที่กำหนดมาตรฐาน

เรื่องการกำหนดค่ามาตรฐานนั้นกำหนดจากผลกระทบจากทางสุขภาพที่ประชาชนที่อ่อนแอที่สุดจะได้รับ คือในผลกระทบระดับที่น้อยที่สุดแต่ว่าเป็นการแก้ไขที่ปลายเหตุเพราะได้รับผลกระทบไปแล้ว จริง ๆ แล้วต้องมาแก้ไขตั้งแต่ก่อนที่จะเกินค่ามาตรฐานที่เขายังไม่ได้รับผลกระทบ จะต้องมีการคัดกรอง (screening) หรือมีการประเมินมาก่อนว่าอาจจะจะมีผลกระทบจากการที่ได้รับสัมผัสได้รับความรู้สึก

นอกจากนี้ประโยชน์ที่ได้จากโครงการนี้ คือทางด้านกฎหมายให้มีกฎหมายเรื่องการจัดการเรื่องกลิ่นในระหว่างทางที่ทำโครงการ และมีประโยชน์ที่ได้รับจากการทำโครงการ เช่น ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการก็ได้รับความรู้ในเรื่องของการเรียนรู้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การเรียนรู้ในเรื่องของสารเคมี เรื่องของข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพ จากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเหล่านี้มีการพัฒนาทักษะในการเก็บข้อมูล เก็บตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้มีทักษะมีความรู้มีความสามารถที่จะจัดการปัญหาในชุมชนของเขาเองได้ ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นตัวอย่างโครงการดี ๆ จากต่างประเทศ

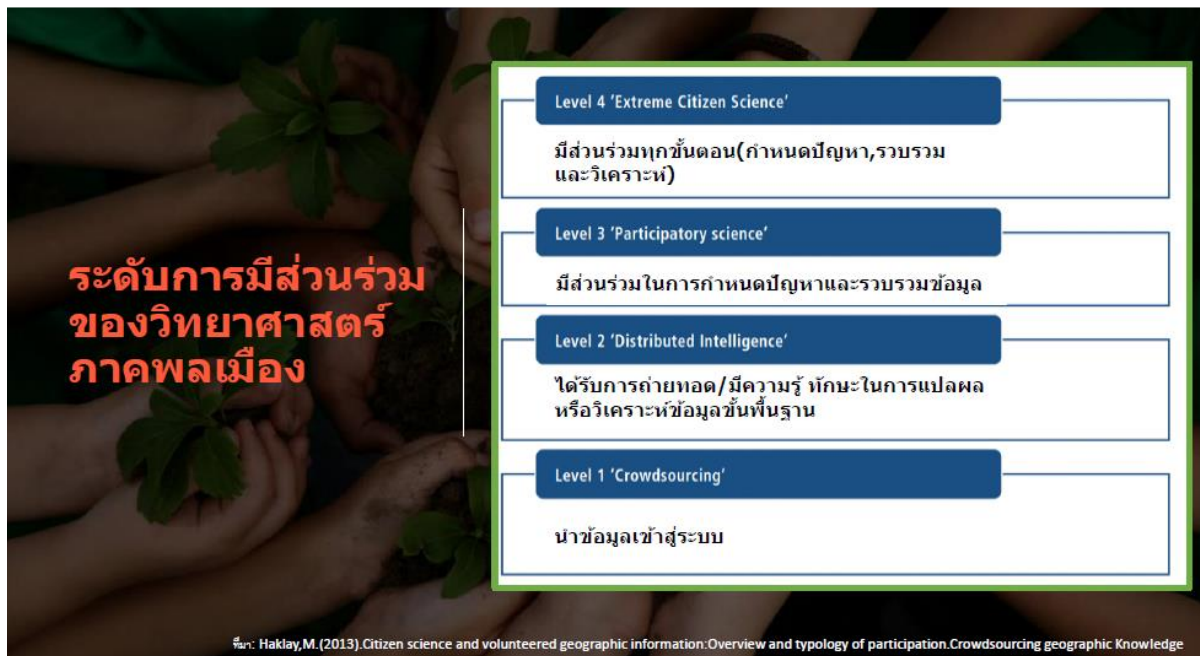

หลัก 10 ประการของวิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง (The 10 principle of Citizen Science)

วิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองมีหลักการอยู่ 10 ประการ แต่ไม่จำเป็นว่าจะต้องทำให้ได้ครบทั้ง 10 ข้อ แบ่งเป็น 4 หัวข้อใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

- 1) **การมีส่วนร่วม** วิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองนั้นจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของพลเมืองและนักวิทยาศาสตร์
- 2) **ข้อมูลที่มีมาตรฐาน** วิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองนั้นข้อมูลที่ได้ต้องเป็นข้อมูลที่มีมาตรฐานตามหลักวิชาการ มีการเก็บข้อมูลที่ถูกต้องตามมาตรฐานสากล และข้อมูลนี้ต้องคำนึงถึงเรื่องของประเด็นกฎหมาย ประเด็นจริยธรรม ประเด็นความลับส่วนบุคคล และประเด็นเรื่องข้อมูลส่วนบุคคลของคนทั่วไปเก็บข้อมูลด้วย
- 3) **ประโยชน์** วิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองต้องก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งนักวิทยาศาสตร์และพลเมือง ประโยชน์ของพลเมืองที่ได้จากการเข้าร่วมโครงการ เช่น การได้ความรู้ การได้ทักษะ ในส่วนของนักวิทยาศาสตร์ก็ได้ประโยชน์ในเรื่องของสร้างเครือข่ายในการดำเนินงานนักวิทยาศาสตร์ จากที่เคยมีแต่ความรู้ในเรื่องของวิทยาศาสตร์ก็จะรู้ในเรื่องของความรู้ท้องถิ่นชุมชนมากขึ้น เช่น จากนักวิทยาศาสตร์ไม่ค่อยได้รู้ความจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์น้ำขึ้นน้ำลง แต่เมื่อไปทำโครงการวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองเข้าไปในชุมชนก็จะเข้าใจเรื่องของชุมชน เรื่องของบริบทชุมชน เรื่องของน้ำขึ้นน้ำลง เพิ่มขึ้น
- 4) **การเผยแพร่ข้อมูล** วิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองจะต้องมีการเผยแพร่ข้อมูลในสองส่วน ได้แก่ ส่วนที่หนึ่ง ควรจะมีการเผยแพร่ข้อมูลแบบเรียลไทม์ (Real Time) ในระหว่างทางของการดำเนินโครงการ จะต้องมีการเผยแพร่ข้อมูลตลอดเพื่อให้คนที่เข้าร่วมโครงการหรือว่าคนทั่วไปสามารถที่จะเข้ามาดูข้อมูลได้ตลอด เช่น อาจจะมีแอปพลิเคชันหรือมีฐานข้อมูลที่ให้ประชาชนมาแชร์ หรือเมื่อเข้ามาดูแล้วเห็นแนวโน้มของข้อมูลร่วมกัน ทำให้โครงการมีความโปร่งใสและเกิดความไว้วางใจกันระหว่างนักวิทยาศาสตร์และประชาชน เพราะว่าทุกคนเห็นความคืบหน้าของข้อมูลเหมือนกันว่าตอนนี้ข้อมูลเป็นอย่างไร และอีกประเด็นหนึ่งก็คือหลังจากสิ้นสุดโครงการต้องมีการเผยแพร่ผลการสรุปโครงการให้กับชุมชนหรือว่าให้กับสาธารณชนได้รับทราบโดยที่การเผยแพร่นี้ก็จะต้องให้เครดิตกับประชาชนด้วยว่าประชาชนเขาเป็นส่วนหนึ่งเขาเป็นเจ้าของโครงการนั้น เป็นคนร่วมทำด้วย

ระดับการมีส่วนร่วมของวิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง

ปัจจัยที่ทำให้วิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองประสบความสำเร็จ

1. **การสร้างเครือข่าย** โครงการวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองที่ดีที่จะประสบความสำเร็จต้องมีการสร้างเครือข่าย โดยการหาคนที่มิจิตอาสาธรรมะ มิจิตอาสา เพื่อมาพัฒนาศักยภาพในการที่จะจัดการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เมื่อมีเป้าหมายร่วมกันแล้วเขาก็จะมีความผูกพันและมีความร่วมมือ (engage) ในการที่จะไปให้ถึงเป้าหมายนั้นร่วมกัน แล้วก็มีการพัฒนาศักยภาพกันไปเรื่อย ๆ ทั้งทักษะและเรื่องของแนวคิด ซึ่งก็จะสร้างให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งเกิดทักษะในการจัดการปัญหาของตนเองได้

2. **ความต่อเนื่อง** เรื่องความต่อเนื่องประเด็นนี้เป็นความท้าทายของโครงการวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองอย่างมาก หลายโครงการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนแรก เช่น ในการอบรมครั้งที่ 1 เข้ามามีส่วนร่วม แต่ในการอบรมครั้งที่ 2 ประชาชนไม่มาแล้ว หรือการอบรมครั้งที่ 3 อีกคนนึงหายไป หรือจากที่เคยมา 50 พอครั้งสุดท้ายเหลือแค่ 10 คน อันนี้เป็นความท้าทายในการที่จะหาวิธีการดึงดูดให้คนเข้ามาร่วมโครงการอย่างต่อเนื่องได้อย่างไร ซึ่งมีวิธีแก้ปัญหายู่หลายอย่าง เช่น การใช้เทคโนโลยีเป็นตัวดึงดูดมี Gaming ให้เขาเข้ามามีส่วนร่วม ในการนำเข้าสู่ข้อมูลมีแอปพลิเคชันที่น่าสนใจที่มาใช้ทำเป็นเครื่องมือ หรือการจัดกิจกรรมในระยะเวลาที่เหมาะสม ระยะห่างระหว่างกิจกรรมแต่ละกิจกรรมควรจะพอเหมาะคือไม่ควรจะห่างมากเกินไป ถ้าห่างมากคนก็จะหาย หรือใน

การจัดการแต่ละกิจกรรมควรจะมีแจ้งในเรื่องของความก้าวหน้าของโครงการให้ได้รับทราบว่าเขา
ทำมามีความก้าวหน้า และการบอกให้อีกนิตก็ใกล้จะถึงจุดหมายแล้วอันนี้ก็สำคัญ

3. **ความน่าเชื่อถือของข้อมูล** ข้อมูลของโครงการต้องมีความน่าเชื่อถือ ความน่าเชื่อถือ
ของข้อมูลได้มาจาก 2 ส่วน ได้แก่

- ประเด็นที่ 1 ต้องมีวิธีการออกแบบการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลต้องเป็นไป
ตามมาตรฐานสากลทางวิทยาศาสตร์ ต้องเป็นมาตรฐานที่ยอมรับได้
- ประเด็นที่ 2 ข้อมูลนั้นต้องตอบสนองกับปัญหาของชุมชนและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน
ยกตัวอย่างเช่น กรณีที่จะมีการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา มีการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม
และสุขภาพ หรือเรียกว่าการทำรายงาน EHIA ในรายงานมีการระบุว่าในคลองหนึ่งในแถบนี้ซึ่งเป็น
คลองน้ำเค็มหรือว่าน้ำกร่อยแต่ว่ารายงานว่าตรงนั้นพบพันธุ์ปลาน้ำจืด คือ ปลาช่อนและปลานิล เมื่อ
ประชาชนเห็นรายงานนี้ก็จะรู้ว่าคลองนี้ไม่ใช่คลองน้ำจืดซึ่งไม่ควรพบปลาช่อนและปลานิล ทำให้
ประชาชนเริ่มคิดว่านักวิทยาศาสตร์บิดเบือนข้อมูลหรือเปล่า เลยทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจระหว่าง
กันระหว่างนักวิทยาศาสตร์และประชาชน จนนำไปสู่การทำให้เกิดความขัดแย้งในที่สุด เพราะฉะนั้น
ประเด็นข้อมูลตรงนี้สำคัญในเรื่องข้อมูลความรู้ท้องถิ่นชุมชนเป็นประเด็นสำคัญในโครงการ
วิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองที่ต้องคำนึงถึงเพื่อเอามาเติมเต็มข้อมูลความรู้ทางวิทยาศาสตร์ อย่างเวลา
ไปเก็บตัวอย่างสิ่งแวดล้อมประชาชนจะเป็นคนบอกจุดที่เก็บตัวอย่างได้ดีที่สุด เพราะประชาชนจะรู้ว่า
ตรงจุดไหนมีอะไรยังไงบ้าง รวมถึงเรื่องสภาพภูมิอากาศ สภาพสิ่งแวดล้อมเขาจะช่วยเติมเต็มในส่วนนี้
ได้

Best Practices of Citizen Science

ความน่าเชื่อถือ
ข้อมูล

สร้างเครือข่าย

ทำต่อเนื่อง

- ตอบสนองต่อปัญหา
- วิธีการออกแบบรวบรวมข้อมูล
- เครื่องมือที่ใช้

มีการพัฒนาศักยภาพ
สร้างความเข้มแข็ง
และความผูกพันของ
เครือข่าย

มีความก้าวหน้า
ของผลการ
ดำเนินงานและ
ดำเนินงานอย่าง
ต่อเนื่อง

ประโยชน์ของวิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง

สามารถแบ่งประโยชน์ของการนำแนวคิดวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองไปใช้ได้เป็น 3 มิติใหญ่ ๆ

ประเด็นที่ 1 มิติด้านองค์ความรู้ ได้ข้อมูลความรู้มาใช้แก้ไขปัญหาในพื้นที่ ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นข้อมูลนำไปนำเสนอผู้มีอำนาจตัดสินใจในเชิงนโยบายที่เขาจัดการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมได้

ประเด็นที่ 2 มิติด้านการเรียนรู้ ทุกคนที่เข้ามาจะได้เรียนรู้ร่วมกันในเรื่องของความรู้ทักษะทางวิทยาศาสตร์และเรื่องของประเด็นที่ศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

ประเด็นที่ 3 มิติด้านการมีส่วนร่วม หลังจากมีการเรียนรู้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลในการจัดการปัญหาประชาชนจะมีการเปลี่ยนกระบวนการในการคิดโดยอัตโนมัติจากการที่มีส่วนร่วมบ่อย ๆ ทำให้เขาเกิดความเข้มแข็ง เกิดการรู้ถึงแนวทางและวิธีการจัดการของปัญหา แล้วเขาสามารถขับเคลื่อนด้วยตัวเองได้ จนในท้ายที่สุดจะทำให้เกิดโครงการที่มีความยั่งยืนมากกว่าโครงการที่ภาครัฐเข้าไปทำให้ชุมชนและพอภาครัฐถอยออกมาโครงการก็หาย แต่ถ้าเป็นโครงการลักษณะนี้ประชาชนจะรู้สึกว่าเขาเป็นเจ้าของโครงการเองแล้วเขาจะขับเคลื่อนต่อไปเองก็ทำให้เกิดความยั่งยืนในที่สุด

“วิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองเป็นเรื่องง่าย ๆ ที่อยากให้ทุกคนเข้าใจว่าเป็นเรื่องง่ายที่เราสามารถทำความเข้าใจได้ ไม่อยากให้เราไปคิดยึดติดกับคำว่าวิทยาศาสตร์จนเราคิดว่าเป็นเรื่องไกลตัว”

